

Politicko-mocenský monismus byl podbetonován ekonomickým monismem. Centralismus v hospodářství usnadňoval despotický centralismus ve sféře moci politické, ba přímo k němu vybízel.

Důsledně zavedená samospráva by již dnes možná znamenala jistou difúzi, rozptýlení zejména ekonomické moci a tedy zprostředkovaně, do jisté míry, také moci politické. Nic víc, nic méně. Neboť samosprávná aktivita občanů jako výrobu je vskutku jen dosti volně vztažena k faktorům moci jako potenciaálního mimoekonomického přinucení. Není totiž vztažena k tomu, co je ve společnosti obecné, univerzální, co se týká všech. Jen nepřímo přispívá k hledání a nelézání společného jmenovatele různých zvláštních zájmů, což je smyslem politické demokracie. Výslednicí samosprávné aktivity není tudíž a ani nemůže být tvorba univerzálních alternativ rozvoje společnosti; nepřispívá k jejich žádoucí konkurenci a zejména proto nemůže zabezpečit účinnou a spolehlivou — především v možných krizových situacích — kontrolu moci. Vytváří pro ni nejspíše jen blahodárné klima, ještě spíše však mikroklima. Samospráva v politickém systému, který svými institucemi (mám na mysli zejména samostatné politické strany) nezabezpečuje ani tradiční („buržoazní“) politickou demokracii, vede pak paradoxně spíše k účinnému odpolitizování občanstva, k jeho atomizaci, uzavřenosti do dílčích, převážně denních, nikoli obecných problémů. Prostor kolem ohnisek politické moci je pak ideálně volný — pro kohokoli.

Pozor tedy: zakládajíc dnes dělnické rady, bedlivě sledujme sféru, ve které operují instituce politické ve vlastním slova smyslu. Nenechme si namluvit, že samospráva je garantem kontroly moci, že je sama o sobě základním prvkem nějaké „vyšší demokracie“. Dbejme dnes naopak především o solidní vybudování práve oněch „nižších pater“ demokracie. Na nich bude stát můj, ve kterém budeme bydlet.

Výhrada číslo dvě: Samosprávu nelze zavést! Zákonem ani usnesením kteréhokoli mocenského orgánu. Je to už logicky, jazykově nesmysl, protimluv. K samosprávě se můžeme v konkrétních případech sami rozhodnout, uznáme-li to za vhodné, a zvolit pak takovou její formu, která se ukáže nejpřiměřenější. Politická či hospodářská centra mohou a vlastně spíše musí pro takové naše rozhodnutí připravit všechny podmínky. Musí však zaručit právo na samosprávu! Otevřít prostor různým jejím formám, avšak nic víc. Více by tu ve svých důsledcích znamenalo vážně ohrozit důvěru ve smysluplnost tohoto hnutí pro celá dlouhá léta dopředu, neboť podmínky pro spontánní rozhodnutí k samosprávě uzrávají a budou uzrávat v jednotlivých podnikách velice různě. Znamenalo by to další akt manipulace, byť posvěcené radikálními hesly o lidské seberealizaci.

LL. č. 23. 1. srpna 1968

*Prof. dr. Vladimír Kadlec
DrSc., ministr školství*

Ekonomicky zajistit socialismus

Politická stanoviska vlády a ústředního výboru KSČ posílila dnes ideovou jednotu všech lidí, protože vlastně vyjádřila jejich přání, cíle, tužby.

Ideové sjednocení má však zatím do určité míry negativní charakter, i když negativní v tom nejlepší smyslu slova. Je to obrana proti vnitřním i vnějším tlakům, které by nás chtěly svést z cesty vybudovat demokratický socialismus, odpovídající našim specifickým podmínkám, sociálním a kulturním tradicím i naší společensko-sociální struktuře. Tato obrana je nejdůležitější politický úkol dneška (a stejně asi ještě mnoha dalších měsíců).

Přesto bychom si měli již dnes připomenout, že trvalé zajištění našeho demokratického socialismu je možné jen při zdravém ekonomickém vývoji. I jen stagnující hospodářství by se mohlo stát nebezpečím pro politickou jednotu — natož zřejmé, byť dílčí hospodářské neúspěchy.

Máme proto právo žádat od našich ekonomů, aby již co možná nejdříve konkretizovali opatření a uváděli do života praktická rozhodnutí vyplývající ze zásad nové soustavy řízení, neboť tyto zásady jsou stále ještě příliš obecně formulované, a tím neoperativní. Do ledna mohli ekonomové kritizovat, že nová soustava se uskutečňuje jen kompromisně a polovičatě. Dnes již není načas se vymlouvat, leda na jejich vlastní programovou nepřipravenost nebo na praktickou nerealnost některých tezí nebo na osobní přístup, který jim brání uskutečňovat i některá sice nepopulární, ale ekonomicky nezbytná opatření.

Tak jako dnes už zavádění nové soustavy řízení není ohlašováno jako krátkodobé opatření (např. směnitelnosti naší koruny má být dosaženo za 5-7 let), tak i programovaná změna struktury našeho průmyslu je opatřením dlouhodobého charakteru, neboť vyžaduje nové investice, jejichž uvedení do provozu si nutně vyžádá minimálně tři čtyři let.

Vytvořit a zajistit náš model demokratického socialismu však vyžaduje, aby naše hospodářství bylo co nejdříve aspoň v některých základních parametrech konsolidováno, vyvedeno z nerovnováhy zděděné z minulosti. To jsou naprosto nezbytné předpoklady pro zdravý hospodářský vývoj. Pro to je účelné znovu uvážit dvě — podle mého názoru — základní podmínky rychlého startu k hospodářské konsolidaci.

1. Je nutno se zbavit nejhoršího dědictví novotnovské éry — pokleslé pracovní morálky v podnicích i úřadech.

V mnoha oblastech našeho hospodářství se nevyžívá pracovní doby, pracovní morálka je nízká, pracovní disciplína poklesla pro nízkou autoritu hospodářských vedoucích, platí se i za nekvalitní práci (na

což si pak stěžují naši spotřebitelé finálních výrobků i naši vývozci, kteří za ně dostávají nízké ceny).

Proto by politici měli působit na naše pracující, ředitele i rady pracujících, aby se dnešní ideová a politická jednota projevila i v hospodářství, neboť jen jeho úspěšný vývoj je zárukou, že politická jednota při budování demokratického socialismu bude trvalá a úspěšná. A tu zlepšení pracovní morálky je nejdůležitějším, nejrychlejším, nejrealnějším zdrojem zvýšení kvantity a kvality výroby, zvýšení hospodárnosti v podnicích i úřadech, a tím i zdravého vývoje reálné životní úrovně našich lidí. K tomu může přispět každý z nás.

Ideová jednota by se projevila i v práci všedních dnů. Zvyšená pracovní morálka a pracovní elán by jednak zpětně posílily ideovou jednotu, jež je dnes naší nejlepší vizitkou doma i v cizině, jednak by umožnily plnit i další nezbytný politický cíl, tj. zlepšovat materiální podmínky života našich lidí.

2. V posledních letech nebylo splněno mnoho oprávněných a spravedlivých požadavků, především mzdových a investičních. Nejen proto, že jsme příliš platili v podnicích i úřadech i těm, kteří odváděli nekalitní práci, nedodržovali pracovní dobu, měli nízkou pracovní morálku. Především jsme utopili potencionální ekonomické hodnoty ve špatném řízení a ve špatné organizaci práce a reálné ekonomické hodnoty unikaly do neefektivních investic a do neefektivních vývozů. To budeme ještě po léta napravovat. Máme-li tuto dobu zkrátit, máme-li zajistit co nejdříve zdravý start našeho hospodářství k rovnováze, nelze se vyhnout tomu, abychom všichni vzali na sebe určité oběti za minulé chyby. Vinni jsou např. ti, kteří svými politickými chybami špatnou pracovní morálku vyvolali, ti především. Ale vinni jsou i ti, kteří se s sebou „vezli“, a opět v podnicích i úřadech.

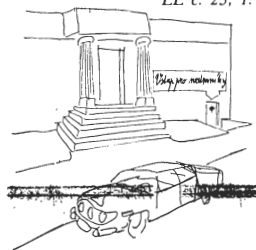
Žádat na všech lidech určité ekonomické oběti je povinností nejen ekonomů, ale především dnešních politiků, i když to jejich politickou popularitu jistě nezvyší, neboť budou snimat hříchy jiných. Nevezmou-li však dnes na sebe toto ódium, bude k nim jednou historie velmi tvrdá.

Znamená to vysvětlit lidem, aby asi na dva roky upustili od svých i oprávněných požadavků, především mzdových a investičních, aby se smířili s odstraněním přebujelých státních subvencí, dotací a intervencí a s ekonomicky nezbytným zvýšením některých cen. Jen to je dnes reálná cesta, jak rychle odstranit některé zděděné ekonomické rakovinné nádory, které hrozí metastázami. Nárokováním a „požadavkováním“ — i v odůvodněných případech — bychom jen oddálili nezbytný proces hospodářské konsolidace a oddálili vytvoření základny pro příští zdravý vývoj hospodářství, a tím i plnou realizaci modelu demokratického socialismu.

Vysokou ideovou a politickou vyspělost a morálku našich lidí, jejich odhodlání nést osobní rizika a oběti v politické sféře prokázaly události posledních měsíců. Dokážeme stejnou vyspělost a morálku i ochotu vzít na sebe rizika a oběti i v hospodářské sféře v příštích všedních dnech? Odhodlají se o to požádat i hospodářští vedoucí a politici na všech stupních naší politické a ekonomické struktury? Jedno je však jisté. To by nemohly být akce jen některých uvědomělých pracovníků za lepší práci a za úspory v některých jednotlivých dílnách, kancelářích, oborech, odvětvích, ministerstvech. To by nemohlo být jen nadšené vzplanutí v nějakých emocionálních okamžicích, ale zralé a promyšlené uvědomění a rozhodnutí, že — kvůli minulým politickým chybám, ale i pro náš další zdravý politický vývoj — je nutno si asi dva roky odříkat i to, co bychom jinak měli plně právo od státu požadovat. To by musela být akce všech pracujících odshora až dolů a zdola až nahoru.

Ani v příštích pohnutých měsících naší ideové politické jednoty bychom tedy neměli zapomenout na nezbytné ekonomické předpoklady zajišťující udržení této jednoty na dlouhou dobu a měli bychom se snažit ji posílit i ekonomicky. Ze zděděné hluboké ekonomické nerovnováhy se dnes nemůžeme dostat jen ekonomickým tlakem na podniky, komercializaci vztahů, zavřením nerentabilních podniků ani jinými ekonomickými nástroji. To by jednak trvalo léta, jednak by to dlouho brzdilo náš možný ekonomický start. Je k tomu třeba, bohužel, i ekonomických obětí všech lidí, jejich nejen politické, ale i ekonomické a morální aktivizace.

Morální faktory v ekonomice byly v minulých letech zdiskreditovány, zformalizovány, umrtveny. Dnešní ideová a politická jednota lidu umožňuje morální faktory v ekonomice oživit, rehabilitovat a dát jim místo, které jim v socialismu, právě na rozdíl od kapitalismu, patří. Na nich dnes především záleží, zda se podaří rychle zabezpečit podstatné a rychlé zvýšení výroby a hospodárnosti jako předpokladu pro budoucí reálné zvyšování životní úrovně. Na tom závisí jak trvalý úspěch praktické realizace našeho modelu demokratického centralismu, tak dlouhodobé udržení ideové a politické jednoty lidu.

LL č. 23, 1. srpna 1968